

4. Теологический энциклопедический словарь / под ред. Уолтера Элвелла – М. : Ассоц. «Духовное возрождение», 2003. – 1488 с.
5. Христианство : Словарь / под общ. ред. Л. Н. Митрохина и др. – М. : Республика, 1994. – 559 с.

Стасюк Лариса. Протестантская ортодоксия в этико-философских концепциях либеральной теологии. На протяжении многих веков в духовном бытии происходит эволюция, трансформация и внутренняя дифференциация религиозных мировоззренческих систем. В статье выясняется место протестантской ортодоксии в процессах развития, столкновения и пересечения этико-философских идей теологии М. Лютера, Ж. Кальвина и представителей либеральной теологии. Если ортодоксальные теологи лишь заостряют внимание на проблеме соотношения религиозного и морального, то в либеральной теологии происходит этизация христианства, что приводит к формированию новых модернистских концепций. Автор раскрывает особенности изменений в религиозном мировоззрении либеральной теологии, сущность которых заключается в понимании христианства как нравственного учения.

Ключевые слова: протестантская ортодоксия, либеральная теология, мораль, этико-философские концепции, религия.

Stasyuk Larisa. Protestant Orthodoxy in the Ethical and Philosophical Concepts of Liberal Theology. For many centuries in spiritual life, the processes of evolution, transformation and internal differentiation religious philosophical systems are occurred. The article revealed place of Protestant orthodoxy in the process of development, conflict and crossing ethical and philosophical ideas of theology Luther, Jean Calvin and representatives of liberal theology. If orthodox theologians only focuses on the problem of religious and moral value, in liberal theology happens the etyzation of Christianity, leading the formation of new, modernist concepts. The author reveals the peculiarities of changes in the religious world of liberal theology, the essence of which lies in the understanding of Christianity as a Moral teachings.

Key words: Protestant orthodoxy, liberal theology, moral, ethical and philosophical concepts, religion.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2013 р.

УДК 234.24 (А. Августин)

Ірина Соломаха

Віра як складник релігійного навернення Аврелія Августина

У статті проаналізовано питання щодо виникнення, формування та значущості релігійної віри як феномену процесу релігійного навернення Аврелія Августина; досліджено її зв'язок із любов'ю, надією, від яких залежить її ступінь глибини. Віра й розум взаємно доповнюють одне одного, що виражається в тезі «вірую, щоб розуміти». За інтерпретацією Августина, кожна із чеснот – віра, надія, любов – є лише вираженням любові до Бога.

Ключові слова: релігійна віра, процес навернення, Аврелій Августин, Бог, надія, любов.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні все частіше ставиться питання про перспективи сучасної цивілізації, ведеться пошук нової парадигми мислення, яка відповідала б сучасним духовним потребам людства. Особливо гостро відчувається потреба діалогу різних культур, спроба знайти згоду і взаєморозуміння в способах розв'язання спільних гуманітарних проблем. Сьогодні потрібно усвідомити ті ідеї, які здатні вказати орієнтири подальшого поступу людства. Розв'язання названих вище проблем неможливе без звернення до спадщини філософії періоду патристики, коли слово набуває онтологічного статусу, сприймається як смисловий текст, коли інтерпретація Одкровення завжди має на увазі його самобутнє осмислення, що вирізняється екзистенційною наповненістю, а образ носія релігійної свідомості стає визначальним для цілої епохи. У цьому зв'язку звернення до осмислення процесу набуття релігійної віри Августина Аврелія є актуальним і вчасним. Цілком погоджуємося з думкою С. Здіорука: «На нашому нелегкому, але єдино правдивому шляху до природного братерства такі постаті, як Августин, є тими вершинами й орієнтирами, які не

дають остаточно заблукати в нетрях повсякденних життєвих клопотів, зневаживши найцінніший дар Божий – людське життя» [2, с. 307].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Історико-філософським дослідженням творчості Августина присвячені праці В. Герье, В. Лоського, І. Мейєндорфа, П. Лошакова та ін. Різноманітні аспекти творчості Аврелія Августина висвітлено в дисертаціях, а саме: співвідношення вільної волі й божественної благодаті (А. Гадікурбанов, З. Окоренкова, А. Столяров); екзегетична практика (В. Селіверстов); антропологія (Ю. Чуковенков), вплив антропології і теології Аврелія Августина на формування його уявлень про сутність релігії (М. Макаров).

Масивний пласт зарубіжних досліджень складають роботи з релігієзнавства, у яких акцентовано увагу на ролі Аврелія Августина в поширенні християнських ідей у Європі, вплив його ідей на європейську релігійно-філософську думку (Д. Ветцель, П. Кауфман, Р. Кінг, Д. Коллеран, Д. Ріст, М. Ханбіа, Х. Хаурт, Е. Хілл, У. Хемлесс, Г. Чедвік та ін.). Але, незважаючи на значну кількість найрізноманітніших досліджень, присвячених осмисленню філософії Аврелія Августина, усе ж віра як складник його особистісного релігійного навернення, не була предметом спеціального дослідження. Отже, **мета** статті – осмислення віри як основної компоненти процесу релігійного навернення Августина, дослідження якого розгортається як розв'язання таких **завдань**: з'ясування віри в контексті духовних пошуків мислителя, його особистісного релігійного досвіду як процесу Богопричетності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аврелій Августин (354–430) – найбільш християнський мислитель періоду патристики й найбільш видатний з «отців церкви». «Великий єси, Господи, і достойний безконечної хвали»; «велика могутність Твоя, і немає міри премудрості Твоїй» [4, с. 3]. Цими словами починається знаменитий твір Августина «Сповідь», у тринадцяти книгах якої він у формі молитви розповідає про своє життя, сповнене суперечностей, постійним пошуком самого себе, допоки не знайшов внутрішній спокій – спокій душі – у християнстві. Відзначимо кілька особливостей «Сповіді» Августина. Перша – це звернення до Бога, яке постійно повторюється. Друга особливість – це не лише зосередженість на осмисленні власного життя, а й розгляд ідей тих мислителів, що вплинули на процес релігійного навернення Августина.

Аврелій Августин народився в м. Тагасті, тогочасній римській провінції Нумідії (Північна Африка); батько його був язичником, а мати – християнкою. У Карфагені, Римі, Мілані він вивчав риторику. Читання трактатів Цицерона пробудило в ньому інтерес до філософії – він прагнув віднайти істину. Спочатку мислитель вірив, що знайде її в маніхейців, у їхньому вченні про дуалізм добра і зла. Однак і ці зацікавлення не задовольнили Августина. Дещо співзвучними його внутрішнім інтенціям були роздуми неоплатоніків, зокрема Плотіна. Зрештою, істину Августин знаходить у християнстві, до якого він повертається 387 р. Причому звернення Августина до християнства – це повернення до себе й віддання себе волі Бога.

Також життя Моніки, матері Августина, мало неабиякий вплив на формування його релігійного світосприйняття. Сам він зізнається, що багаторазово Сам Бог звертався до нього через її уста. І тому її бажання і настанови щодо нього сприймав як слова Божі. У «Сповіді» він пише: «Горе мені! І я мав відвагу говорити, що ти мовчав, Боже мій, тоді, коли я все більше й більше віддалявся від тебе? Чи ж справді Ти мовчав щодо мене? А чий ж, як не Твої, були слова, що їх ти часто вкладав, повторюючи, у мої вуха через мою матір, вірну рабу Твою? Але жодне слівце не знайшло стежки до мого серця, а я не став коритися Тобі... Та я вважав це за жіночі перестороги й соромився їх слухати. А тим часом вони походили від Тебе, а я не знав того. Я думав, що Ти мовчиш, а говорить та, устами якої Ти промовляв до мене. І в ній я знехтував Тебе, я, її син, «син раби Твоєї і Твій раб» [с. 25]. Однак це лише основні етапи процесу релігійного навернення мислителя, який вирізнявся суперечливим характером, драматичними колізіями та постійними пошуками, які лише на деякий час були співзвучні доволі неспокійній душі Августина. Причому водночас з осмисленням обставин і перипетій власного життя Августин намагається осмислити велич світобудови й Бога, який її впорядкував.

Спробуємо відстежити роль віри в процесі релігійного навернення Августина Аврелія, згідно з яким Бог – вища сутність. Лише Його існування впливає з власного ества, усе інше з необхідністю не існує, а якщо існує, то лише завдяки божественній волі. Бог – причина всього сущого, всіх змін буття. Бог не лише створив світ, причому створив його з нічого (ця геніальна ідея належить Августині), але й постійно його зберігає, продовжує його творити, згідно зі словами Одкровення: «Ось

нове все творю» (Об. 21:05). Бог – предмет і причина пізнання, найвище благ і причина кожного блага. Бо все існує завдяки Богові, і кожне благо походить від Бога. Спрямованість до Бога для людини природна, і лише через з'єднання з ним людина може знайти спасіння.

У суперечці з ересю ченця Пелагія (він уважав, що гріхопадіння не зробило гріх неминучим, що християнин може вести безгрішне життя без благодаті, спираючися лише на вчення і приклад Христа). Натомість Августин акцентує увагу на потребі благодаті Божої. Він сформулював і розвинув вчення про діючу благодать (попередня добра воля людини), що співпрацює з Божою благодаттю. Причому Бог не відповідає за зло, яке є лише відсутністю блага; єдиним же джерелом зла є зла воля. До речі, оцінка добра і зла у світі, їхнє розрізнення людиною були найбільш проблематичними у філософії Августина. Тут його антропологія тісно пов'язана з етикою. Співвідношення добра і зла Августин трактує як градацію добра – від абсолютного до мізерно малого в матеріальному світі. Зло не існує саме по собі, а є лише відсутністю добра. Абсолютність божественного добра й відносність зла знімає з Бога відповідальність за зло, що існує у світі. Теодицею (виправдання Бога) Августина нерідко називають християнським оптимізмом. Людська душа (розумна душа), відповідно до вчення Августина, створена Богом і є нескінченною. Головними її властивостями є думка, пам'ять, воля. Душа зберігає в собі всі події історії та особистого життя, «керує тілом». Головну діяльність душі визначають не розум, а воля: невпинний пошук божественної істини можливий лише за наявності твердої волі, заснованої на вірі. Звідси відома теза: «Вір, щоб розуміти». Так, Августин стверджує, що без віри та благодаті людина не може віднайти саму себе й навіть не може правильно користуватися своїм розумом, оскільки лише вони відкривають людині можливість істинного самопізнання і направляють енергію розуму на пізнання Бога. Більше того, на його думку, без віри не могло б існувати й саме людське суспільство. Августин усвідомив сенс подвійності людського життя. «Можна сказати, що Августин був першим «екзистенціалістом»: він перший відкрив особливу сферу трагічного людського «існування», саме як буття на межі між світом і Богом» [7].

З поширенням і розвитком християнської релігії віра претендує на істинність, що спричиняє конфлікт між вірою і знанням. Одним із перших цю протилежність відчув Августин Аврелій. Він звертався до проблеми віри та її розуміння, протиставляв віру-довіру розумінню. Августин пояснював, що віра потрібна у зв'язку з природною та історичною обмеженістю розуму, тому віра ширша, аніж розуміння. «Отже, що я розумію, тому і вірю, але не все, чому я вірю, то і розумію. Все, що я розумію, то я і знаю, але не все те знаю, чому вірю» [5]. Такі розмисли щодо співвідношення віри й розуміння уможливають виявити об'єкти віри, по-перше, як предмети, які доступні лише вірі й узагалі не доступні розумінню (історичні факти, які через плин часу не можуть бути безпосередньо пізнаними); по-друге, предмети, які є тотожними і для віри, і для розуміння (істини логіки та математики, розуміння яких забезпечується їх баченням у самому розумі); по-третє, предмети, які можна зрозуміти лише через віру (істини релігії, які може пізнати тільки той, хто спочатку повірив в них). Отже, усвідомленість у структурі віри є потрібною компонентою в процесі релігійного навернення.

Загалом процес релігійного навернення Августина – свідчення його особистої віри, покликане донести до кожного світло божественної істини, фундаментальну значущість Слова, що має буттєвий характер. Його філософські ідеї розкриваються і артикулюються через відношення «Я–Бог» і виражаються через осмислення Слова, тому його філософські зацікавлення збігаються із завданнями теологічними, спрямовуючи увагу до екзистенціальної глибини буття: осмислюючи властивості розуму й людського духу, за допомогою яких реалізується пізнавальна активність людини, Аврелій Августин робить висновок про рівнозначність віри й знання. Причому знання не втрачає свого зв'язку з вірою Августина, яка набуває особистісного самовизначення в його духовному досвіді, розмисли якого здійснювалися на основі тлумачення біблійних текстів і екзистенційного досвіду. Віра постає когнітивною установкою, формою розумового досвіду, ставши фундаментальним способом його існування. Пізнання виходить зі сфери особистого досвіду, заснованого на рефлексії, у якому відстежується стійке співвідношення раціонального та емоційного, що призводить Августина до проголошення рівнозначності віри й розуму. Віра як прояв внутрішнього життя душі осмислюється ним як феномен інтелектуального порядку. Відтак Аврелій Августин був одним із тих мислителів, хто прагнув синтезувати особистий досвід віри й усебічне осмислення змісту християнських істин. Таке розуміння усталюється в західній середньовічній філософії, закриває

шлях до нерационалістичних форм осмислення буття, характерних для періоду апологетики і патристики. Починаючи з Августина, усі зусилля мислителів були спрямовані на те, щоб з істини, що прозвучала в усній проповіді Христа, зробити істину логічно обґрунтовану.

Перебуваючи в стані віри, людина стає актуально нескінченною, долаючи усвідомлення тимчасовості своєї присутності у світі. У горизонті теоцентричного мислення самодостатність людського існування відкривається через нескінченність богопізнання, у якому й реалізується можливість самовдосконалення та самореалізації. Віра тотожна знаходженню свого власного «Я», тому вона завжди конститує людину як особистість, що містить у собі безмежні перспективи особистісного самовизначення. У межах гносеологічного аспекту розуміння сутності віри існує проблема межі між вірою і знанням. При цьому суть поняття «знання» виражається у верифікації та стабільності; інколи саме знання підмінюють вірою або ж навпаки. Особливо це стосується питань, пов'язаних зі світоглядними проблемами. Тому й Августин звертається до «Бога, віра в якого нас збуджує, надія на якого – підбадьорує, а любов до якого – з Ним поєднує»[1, с.158].

Загалом віра й розум відповідають за пізнання людини, є двома спроможностями або можливостями людини. Ці два поняття схожі між собою тим, що обоє – частин людського пізнання, а різниця між ними полягає в тому, що віра відповідає за глибину пізнання, за допомогою віри людина може глибше зануритись в акт пізнання, а розум, у свою чергу, відповідає за ясність, тобто акт пізнання людини стає яснішим саме за допомогою розуму.

Варто зазначити: питання співвідношення розуму й віри має дискусійний характер. Приміром, можна звернутися до історико-філософської традиції, яка відстежує різні підходи до означеної проблеми. Загальновідома теза Тертуліана «Вірую, бо абсурдно», у якій стверджується, що будь-яке осягнення Божої істини можливе лише в межах віри, а будь-яке намагання пізнати її розумом відкидається через слабкість останнього. Натомість Фома Аквінський розмежовує «істини розуму» й «істини одкровення», царини філософії й теології. Причому розум не в змозі відповісти на питання про сутність Бога. Але водночас він не безпомічний у питанні про існування Бога. Тим самим Аквінат висунув базовий принцип: істини науки та істини віри не можуть суперечити одні одним – між ними є певні відносини гармонії.

Однак для Августина Аврелія віра не замінює і не підмінює розумного сприйняття, ніколи його не елімінує. Навпаки, віра стимулює і просуває розуміння. Віра – це спосіб згідного розуміння – «мислити зі схваленням»; саме тому без думки немає і не може бути віри. Віра тут виступає своєрідним цементуванням через максимальне прояснення. «Навчений початкам віри, укріплений любов'ю, розум при добродієчому житті часом досягає навіть бачення, де святим і досконалим серцем відкривається невимовна краса, споглядання якої – вище блаженство. Починають вірою, закінчують баченням. Останнє є сутністю усього сповідання віри» [1, с. 291].

Для Августина віра ніколи не була сліпою, а завжди була вірою, осмисленою розумом. Його розум завжди прагнув зрозуміти, у що він вірить. Тезі «вірувати, щоб зрозуміти» передує теза «знати, щоб увірувати». За Августином, проблему співвідношення віри і знання, з одного боку, можна розглядати в контексті власного досвіду, а з іншого – набуті від інших; остання і є віра. Через власний досвід шлях до істини довгий, тернистий. У «Сповіді» Августин розповідає, як він упродовж багатьох років намагався досягти істини за допомогою лише розуму. Але істина відкрилася йому лише з набуттям віри, коли після довгих духовних блукань він був навернений до християнства. Лше тоді він зрозумів, що найнадійніший шлях до істини не той, який починається з розуму, а потім веде до віри, а той, який починається в Одкровенні, у вірі, а потім веде далі, до розуму, до розуміння. «Розуміння – це винагорода віри», – зробив висновок Августин.

Августин переконаний, що для одних корисніша віра, для інших – розум, для третіх – і те й інше. Віра сама по собі не є самоцінність, а носить службовий, допоміжний характер. Розум також не є самоцінністю, оскільки безсилий самостійно шукати істину внаслідок своєї природної та історичної обмеженості. Між вірою і розумом є взаємозв'язок: немає раціонального пізнання без віри й, навпаки, немає віри без раціонального пізнання.

За Августином, досконалість душі залежить від інтенсифікації релігійної віри. У творі «Про лествиці душі» він розкриває основні ступені вдосконалення душі. Перший ступінь – одухотворення, відчуття життя, співвідносне з рослинами. Другий ступінь – почуття, пов'язане з відчуттями, притаманними тваринам. Третій ступінь – мистецтво, якийсь творчий потенціал душі, здатність до

мистецтв і наук, яка є у всіх людей. Але справжнє просування християнина до досконалості починається на четвертій стадії – стадії чесноти, яка супроводжується моральним очищенням; душа починає усвідомлювати себе як таку, відокремлену від усього тілесного. П'ята стадія називається умиротворенням, яке наступає завдяки приборканню чуттєвих пристрастей і спрямованості до Бога. Шоста стадія іменується набуттям Божественного Світла, коли душа прагне проникнути в Божественне, якщо їй це вдається, вона сходить до сьомої стадії – стадії споглядання істини, набуття вічного з'єднання і вселення в божественну обитель [3, с. 55–56].

За Августином, основним в релігії є: «В що потрібно вірити, на що потрібно надіятись, що любити» [1, с. 291]. Проте він розмежовує віру та надію, наголошуючи, що вони розрізняються за змістом. Посилаючися на біблейську тезу «віра – то підстава сподіваного, доказ небаченого» (Євр.11:1), Августин схиляється до думки, що основна риса надії – також невидиме: «Надією-бо ми спаслися. Надія ж, коли бачить, не є надія, бо хто що бачить, чому б того й надіявся. А коли сподіваємось, чого не бачимо, то очікуємо того з терпеливістю» (Рим. 8,24:25). Відтак якщо ми в щось віримо, то одночасно надіємося. При цьому, як зазначає Августин, ні віра, ні надія не можуть існувати без любові, яка виступає їх рушієм.

Любов стає в Августина найголовнішою християнською чеснотою. Адже хто істинно любить, той, безперечно, істинно вірить і сподівається. По-перше, ми пізнаємо й любимо Бога через його творіння, образи; по-друге, Августин проголошує любов до Бога аж до зречення самого себе та світу. Лише така любов є досконалою любов'ю людської душі до Бога. Отже, як немає любові без надії, і надії без любові, так і немає їх двох без віри. Зі сповідання віри народжується надія, що супроводжується любов'ю, яка перевершує їх. «Тому, хто істинно любить, той, без сумніву, істинно вірить і надіється, хто ж не любить, той дарма надіється, хоча б предмет його надії і показував шлях до істинного блаженства» [6, с. 347]. Відтак віра, діяльнісне ядро якої не огортається надією, не вміщує любові, не має спасительного значення. Любов дає нам можливість наблизитися до Бога, прилучитися до Його благодаті; проте ця довершена любов може з'явитися лише після очищення людської душі й набуття нею відповідних чеснот.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, по-перше, джерелом виникнення віри виступає Бог; по-друге, відповідно до цього віра виступає основним чинником релігійного навернення Августина Аврелія; по-третє, віра стимулює і спонукає розуміння, оскільки розумне розуміння ніколи не елімінує віри, але цементує її за допомогою максимального прояснення, по-четверте; віра відіграє ключову роль у досягненні стану містичного просвітлення у взаємозв'язку з любов'ю та надією як механізмом переорієнтації особистісної спрямованості; по-п'яте, в етико-практичному контексті віра визначається як головна людська чеснота сотеріології, яка уможливорює спасіння людини. Осмислення віри як складника релігійного навернення відкриває перспективні можливості її розуміння в різноваріативних проявах, від яких залежать ціннісні установки особистості, її духовний потенціал.

Джерела та література

1. Августин Бл. Монологи / Бл. Августин // Энхиридион Лаврентию, или о вере, надежде и любви // Августин Бл. Энхиридион или о вере, надежде и любви. – Киев : УЦИММ – ПРЕСС – «ИСА», 1996. – С. 157–207, с. 290–376.
2. Здіорук С. «Сповідь» Аврелія Августина і сучасна українська духовність / Сергій Здіорук // Святий Августин. – К. : Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2008. – С. 297–307.
3. Никитин В. А. К антропологии блаженного Августина // Православное учение о человеке. Избранные статьи. – Москва ; Клин : [б. и.], 2004. – С. 44–61.
4. Святой Августин Сповідь / Августин Св. / пер. з латин. Ю. Мушака ; післям. С. Здіорука. – К. : Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2008. – 319 с.
5. Святитель Августин. Об учителе // Августин, епископ Гиппонский [Электронный ресурс] / Августин, святитель. – Режим доступа : <http://aleteia.narod.ru/august/magistr.htm>
6. Скворцов К. Философия Отцов и учителей Церкви (период апологетов). Сочинения. Общество любителей правосл. литературы. / К. Скворцов. – Киев : Изд-во имени Святителя Льва, папы Римского, 2003. – 471 с.
7. Франк С. Л. Реальность и человек. Метафизика человеческого бытия [Электронный ресурс] / С. Л. Франк. – Режим доступа : <http://altrea.narod.ru/frank/realnost23.html>

Соломаха Ирина. Вера как составляющая религиозного обращения Аврелия Августина. В статье анализируются вопросы возникновения, формирования и значимости религиозной веры как феномена процесса религиозного обращения Аврелия Августина, исследуется ее связь с любовью, надеждой, от которых зависит ее степень глубины. По Августину, Бог как творец мира, Абсолютное Благо, Красота, Совершенство является основным фактором формирования религиозной веры. Подчеркивается, что личностная вера конструирует «Я-личность» лишь в процессе причастности к Абсолюту, то есть к Богу, поскольку «Я» существуют только тогда, когда Бог существует во мне. Отмечается, что процесс самопознания должен сочетаться с процессом Богопознания, в котором значительную роль играет вера. Обосновывается, что вера Августина определяется именно его личным религиозным опытом, вернее, подвигом обращения ко Христу. Вера и разум взаимно дополняют друг друга, что выражается а тезисе: «верую, чтобы понимать». В интерпретации Августина каждая из добродетелей – вера, надежда, любовь – способствуют духовным поискам, которые и привели его к принятия христианского мировоззрения.

Ключевые слова: религиозная вера, процесс обращения, Аврелий Августин, Бог, надежда, любовь.

Solomaha Irina. Faith as a Component of Religious Conversion of St. Augustine. The paper analyzes the issues of emergence, forming and significance of religious faith as a phenomenon of the process of religious conversion of St. Augustine, investigates its relationship with love and hope, which determine its degree of depth. For Augustine, God as creator of the world, absolute Good, Beauty, Perfection is a major factor in the formation of religious belief. It is emphasized that personal belief constructs «I-person» only in the process of being involved in the Absolute, that is God, because «I» exist only when there is a God in me. It is noted that the process of self-knowledge should be combined with the knowledge of God, in which faith plays a significant role. The author states that Augustine's faith is determined by his personal religious experience rather feat conversion to Christ. Faith and reason are mutually complementary and that expressed in thesis: «I believe in order to understand». In Augustine's interpretation of each of the virtues – faith, hope, love – contribute to the spiritual quest that led him to the adoption of the Christian worldview.

Key words: religious faith, the process of conversion, Aurelius Augustine, God, hope, love.

Стаття надійшла до редколегії
29.03.2013 р.